

AZ ORVHALÁSZAT ÉS ORVHORGÁSZAT BÜNTETŐJOGI MEGÍTÉLÉSE

THE CRIMINAL ASPECTS OF POACHING

ELEK Balázs

Debreceni Ítéltábla, DEÁJK Büntetőjogi Tanszék, Debrecen, elekb@dit.birosag.hu

Kulcsszavak: bűnözés, természetvédelem, állatkínzás, lopás, pénzmosás, halállomány
Keywords: delinquency, conservation, animal laceration, stealing, money laundering, fish stock

Összefoglalás

A volt szocialista országokban lezajlott társadalmi rendszerváltás hatásaként a vagyoni elleni bűncselekmények száma robbanásszerűen megugrott az 1990-es évektől kezdődően. Az orvhalászat jellege és elkövetési formái is megváltoztak. Megjelentek a szervezett bűnelkövetők. Az orvhalászat elleni küzdelmet azonban nehezíti, hogy nincsen olyan speciális tényállás a Büntető Törvénykönyvben, amely alapján az orvhalászatot büntetni lehetne. A lopás, állatkínzás, orgazdaság, pénzmosás tényállása erre nem igazán alkalmas.

Summary

In the post socialist countries after the changing of the regime, the crimes against the possessions extended highly since 1990. The methods of the fish poaching also changed. The organised delinquents are appeared. There is not any rule in the Hungarian Criminal Code on the fish poaching punishment and this withhold the fighting against this phenomenon. The Hungarian Criminal Code rules of the stealing, animal laceration, reset, money laundering is not suitable.

Bevezetés

Az európai szocialista országokban, köztük Magyarországon a XX. század végén bekövetkezett a társadalmi rendszerváltás. Ennek a bűnözésre, bűnüldözésre, büntetőhatásra is jelentős hatásai voltak. A társadalmi, politikai, gazdasági átalakulással, átmenettel jelentős feszültségek jártak. Hirtelen robbanásszerűen megemelkedett a vagyoni elleni bűncselekmények száma, és megnőtt a bűncselekményekkel okozott károk nagyságrendje is (Bakóczy és Sárkány, 2001).

Az 1990-es évektől kezdődően rendkívül kedvezőtlen változások következtek be a hazai orvhalászat jellegében, minőségében, eszközeiben, módszereiben. Manapság már arról is lehet hallani, hogy orvhalász csoportok haditechnikai eszközöket szereztek be. Az eszközeit a nádasban rejtegető magányos orvhorgász kezd a múlté lenni. A hazai és nemzetközi szervezett bűnözés és az orvhalászok közötti kapcsolat egyre nyilvánvalóbb. Nem hagyható említés nélkül az, hogy a klímaváltozás veszélyeit felismerve megnőtt a természet- és környezetvédelem jelentősége, ami a halgazdálkodásban és az orvhalászat megítélésében is új szemléletet igényel.

Kérdésként merül fel azonban, hogy vajon kizárólag a büntetőjog eszközeivel felszámolható-e az orvhalászat, kezelhető-e ez a társadalmilag is jelentős probléma? Érdemes-e az orvhalászat büntetendővé tétele mellett érvelni, szükséges-e a súlyosabb büntetések kiszabását sürgetni? Vajon én mit tennék, ha több gyermekes családapaként hiába keresnék munkát, senkitől se szeretnék lopni, de a gyerekeket szeretném jóllakatni? A látszólag senki tulajdonában nem lévő hal ellopása tényleg példás büntetést igényel? Ilyen egyszerű ez a kérdés, vagy ennél összetettebb problémával állunk szemben? Lehet-e szembe menni a közvéleménynek az orvhalászzal kapcsolatos elnéző megítélésével? Nincs ugyanis egyértelmű és határozott megvetés az emberek többségében a jogosulatlanul halászokkal szemben. (A tanulmányban orvhalászok alatt az orvhorgászokat is értem.)

Az orvhalászat jellege

Az orvhalászat jellege mára a múltéhoz képest teljesen megváltozott. Mások ma már az orvhalászat eszközei és más maguknak az orvhalászoknak a helyzete is. Az orvhalászatnak

különböző formái léteznek. Vannak olyan alkalmi rapsicok, akik a hétvégi természetjárás közben gyerekek vagy barátok társaságában magukkal viszik a családi pecabotot, miközben a legalapvetőbb szabályokkal sincsenek tisztában.

A legvesélyesebbek a profi orvhalászok, akik jól szervezett csapatban dolgoznak, és cselekményük büntethetőségét is ismerik. Jellemző rájuk a szervezettség, a jól kiépített kapcsolatrendszer, amelyen keresztül a halat értékesítik. A területet sokszor kiválóan ismerik, és jó a felszereltségük, esetenként vegyi, pirotechnikai eszközöket, kézi- vagy hanggránátot is alkalmaznak, esetleg elektromos árammal kábítják el a halat.

A zsákmányszerzés célja szerint több csoport is megkülönböztethető. A balhé kedvéért, az alkalmi zsákmányszerzésért, a saját szórakoztatásra végzett orvhalászat élesen szemben áll az üzletszerűen, szervezeten, nagy tételben végzett halzsákmányolással.

Az orvhalász alatt azt a személyt értem, aki idegen halászati jogosult területén, vagy tiltott helyen, időben jogosulatlanul a hal kifogására használható, és arra alkalmas eszközzel tartózkodik. Ide tartozik az is, aki a szükséges okiratokkal nem rendelkezik, továbbá tiltott helyen vagy időben, vagy tiltott módszerrel halászik. Orvhalász az is, aki a számára megengedett halmennyiségnél többet szerez meg, vagy védett, fokozottan védett halfajból zsákmányol.

Az orvhalászat okai

Az orvhalászatot előidéző és abban közreható okokat maradéktalanul nem lehet felsorolni. Anélkül azonban, hogy tisztában lennénk egy jelenség előidéző okaival, annak felszámolására sem tehetünk érdemi lépéseket. Az indítékok együttesen és külön-külön is előfordulnak, azok részben feltételezik is a másik meglétét. Minden időben és helyzetben érvényes elmélet nem is alakítható ki az összes előidéző indokra, hiszen a bűnözés ok- és feltételrendszere változik. Az alapvető, hosszabb távon is ható okok mellett időnként szerephez jutnak átmeneti jellegűek is (Pusztai, 1988).

Az okok között a tágabb környezet, a közrend, a rendszerváltozás hatásai is kimutathatóak. Tágabb környezet alatt a társadalom általános állapota értendő elsősorban, amely az elmúlt húsz évben igen jelentős megrázkódtatáson, átalakuláson ment át.

A hazai 1980-1990-es évek fordulóján bekövetkezett rendszerváltozás hatására Magyarországon is megszűnt a társadalmi stabilitás, ami minden értékrend érvényesülésének támasza. A hatalom akarátának érvényre juttatására hivatott testületek pedig – legalábbis átmenetileg – meggyengültek (Irk, 1994). Ebben szerepet játszott a gazdasági rendszer súlyos zavara, válságállapota. Néhányan, ha másért nem, hát aktuális divatként, státuszszimbólumként halásznak tilalmi időben, esetleg védett fajokra.

Másik oldalról a szűkebb környezet hatásai, az általános erkölcsi megítélés, a hagyományok, a szokások és a tudatlanság is jelentős. A szűkebb környezeti hatások közül a családi viszonyokat, a hátrányos helyzetet, a kedvezőtlen szokás- és hagyományrendszer szerepét kell kiemelni. Az orvhalászat az általános erkölcsi megítélés szerint nem igazán bűn. Az emberek csekélynek ítélik a cselekmény veszélyességét a társadalomra. A törvényszegés közösségi megbocsátása háttérben egy, a zsákmányolás lényegéhez tartozó szokásjogi hagyomány húzódik meg. Az eredeti szerzés értelmében az „uratlan jószág” – azaz a természetben szabadon élő hal és vad – azé, aki munkát fordít a tulajdonba kerítésére. Egy XIX. század végi, XX. század eleji falu néprajzkutatója arra a következtetésre jutott, hogy orvhalásznak lenni és ezért börtönbüntetést szenvedni nem jelentett szégyent. Szerencse vagy szerencsétlenség kérdése csupán, hogy ki, mikor kerül hasonló helyzetbe. Előfordult nem is egyszer, hogy elcsípte őket a halór, leülték a kiszabott időt, megkérvényezték, hogy olyankor tölthessék le, amikor már nincs munkaalkalmuk (Petánovics, 1987). Hasonlóan meghatározó szerepe van a családnak. A család nem jelent visszatartó erőt, ha a szűkebb és a tágabb család nem itéli el az orvhalászatot. Ilyenkor „orvhalász-dinasztiák” alakulnak ki, és apáról fiúra száll a „mesterség”.

Az elkövető személyében rejlő okok közül a szenvedély, a kísértés szerepét szükséges elsőként megemlíteni. Az orvhalászok egy része a halászat, a keresés, a halfogás izgalma mellett a felfokozott veszélyérzetet is szereti, ami az orvhalászathoz tartozik. A belső, pszichológiai indítékok közé tartozik a szenvedély, a sikerélmény, a veszélyhelyzet keresése. Él a vágy az emberben, hogy a természetben kipróbálja erejét, és győzzön.

A horgász- vagy halászszenvedély akkor lesz bünt előidéző tényező, ha az elkövető nem hajlandó alávetni magát azoknak a szabályoknak, korlátozásoknak, amelyek megtartása a hal, az élővilág, valamint a tulajdonjog védelme miatt fontos.

Szintén kiváltó ok az úgynevezett „kirekesztettség érzése”. Olyanok illegális halászata sorolható ide, akik valamilyen okból – például pénzügyi nehézségek miatt, vagy egy adott közösség ellene irányuló „ellenszenvének” hatásaként – nem tagjai horgászegyesületnek. Szintén orvhalászatot kiváltó ok, főleg fiatalok körében, a „csak azért is megszerzem” hozzáállás. Számukra esetleg nincs legális lehetőség horgászni, halászni, de a zsákmányszerzés vágya olyan erős, hogy azért bármire képesek.

A megélhetési gondok, az élelemszerzés sem elhanyagolható. Régi felismerés az is, hogy a szegénység, a perifériális helyzet is jelen van a bűnözés okai között (Bakóczy, Sárkány, 2001). A halállományt helyenként elsősorban az élelemszerzés miatt pusztítják. Az elszegényedés és a kilátástalanság sokak számára nem teszi lehetővé, – a kevés jövedelem, vagy annak teljes hiánya miatt –, hogy törvényes módon szerezzék meg a napi táplálékot. A magyar társadalom szegényebb rétegeiben találhatjuk ezt az elkövetői kört, akik alapvetően saját fogyasztásra tulajdonítanak el halat.

Ennek ellentette a haszonszerzési cél, az éttermek, kereskedők ellátása. A legveszélyesebb rétege az orvhalászoknak az, ahol az elkövetők jogellenes cselekedeteit az anyagi haszonszerzés motiválja.

Ezt az orvhalászatot azok az éttermek, esetleg halterméket forgalmazó áruházak gerjesztik, amelyek a halat így olcsóbban tudják beszerezni. Megtehetik, mert nagyon nehéz bizonyítani, hogy a vendéglős feketén vette az alapanyagot.

Az orvhalászat okai között bűnüldözési, büntfelderítési hibák és ezek hatásai is szerephez jutnak. Az 1990-es évek elején a hazai bűnözés emelkedésének hatására társadalmi bűnmegelőzési szerveződések jöttek létre, például polgárőrségek, faluvédő körök. Létrehoztak civil vagyonvédelmi vállalkozásokat is. Az ilyen szerveződéseknek nagy szerepe van a külterületeken is, azért, hogy ne egyedül a halászati örökre és a néhány természetvédelmi örre háruljon a tilosban járók elleni küzdelem. A rendőrség jelenlegi létszámgondjai miatt belterületről nem mindig jut ki rendőr külterületre, és se ember, se jármű nincs elég. Az elsősorban belvárosban tevékenykedő rendőr külterületi helyismerete gyakran kevés ahhoz, hogy kellő eredménnyel léphessen fel az orvhalászokkal szemben.

Az orvhalászat okai között így mindenképpen meg kell említeni a halászterületek elhagyatottságát, a rendszeres járőrözés hiányát, a rendőrség korlátozott elérhetőségét. Az államhatár térsége ebből a szempontból kedvezőbb helyzetben volt az uniós csatlakozás előtt. Ez elsősorban a határőrség jelenlétének volt köszönhető. Ők ugyanis ott voltak az utak mentén, az erdők szélén, és tartottak tőlük az orvhalászok. A határok megszűnésével ezekben a térségekben a helyzet tovább rosszabbodhat.

Növeli a problémát az orvhalászatra alkalmas eszközökhöz való könnyű hozzájutás lehetősége is.

Természetesen az okokat lehetne még sorolni. A halászati örök esetenkénti elnéző magatartása is a jelenlegi helyzet fennmaradását segítheti. Az orvhalászok néha a halászati örre támadnak, és ez félelmet gerjeszt. A félelem légköre azért segíti az orvadászat fennmaradását, mert vannak, akik inkább szemet hunynak a jogsértés felett, nehogy rajtuk és családjukon torolják meg később fellépésüket.

Az orvhalászat veszélyei, káros következményei

A vagyoni, tulajdoni érdekek sérelmén túl elsőként ma már a veszélyes helyzetek létrehozását kell megemlíteni. Az orvhalászat ugyanis rendszeresen idéz elő veszélyes helyzeteket az ország különböző területein. Gyakran lehet olyat hallani, hogy halászati örök, mezőörök, sőt rendőrök is igyekeznek távol maradni azokról a területektől, ahol orvhalászok tevékenykednek, mert féltik a bőrüket. Az orvhalász azért is veszélyt jelenthet, mert a lebukástól, büntetéstől való félelmében az őt tettenérőre, leleplezőre is rátámadhat.

Az orvhalászat és a balesetek között is szoros összefüggés van, hiszen gyakran vezet balesethez a szakma szabályait megsértve, titokban végzett tevékenység. Volt példa arra, amikor a saját szabálytalanul kivetett hálójába akadt bele egy férfi a Tisza egyik holtágán. A marázsa nevű leshálóból nem volt menekvés, hiába próbálkozott késsel is kivágni magát fogságából a tilosban járó halász.

Elelmiszerbiztonsági kockázata is van az orvhalászatnak. Az orvhalászok ma már konyhákra is termelnek, és gyakran a rendes piaci ár negyedéért adják a hal kilóját feketén. A probléma közegészségügyi kérdéseket is felvet. Törekedni kell a szakszerű és higiénikus zsigerezésre, hogy esetleges hiányosságok miatt – például fülledés, szennyeződések, nem megfelelő kitakarítás – minőségromlás ne következzen be.

Az állatvédelmi szabályok be nem tartása is az orvhalászathoz kapcsolódik. A horgász- és halászberek tisztelik a halat, és az élővilágot, betartják a halászatnak mint foglalkozásnak az írott és íratlan szabályait, a halászati módokat, eszközöket, előírásokat, hagyományokat.

Az orvhalászt viszont nem érdekli, hogy tilos a hal kínzása. Az orvhalász eszközei gyakran lassú kínhalálra ítélik a megfogott állatot.

Az orvhalászat természetvédelmi kártételei sem hagyhatóak említés nélkül. Az ember könnyedén meg tudná semmisíteni az állatfajok legnagyobb részét, de visszafogja, korlátozza pusztító erejét. Az orvhalász a pillanatnyi kielégülést keresi. Őt nem érdekli a halászat hosszú távon történő fennmaradásának a lehetősége, azzal nem foglalkozik.

Az orvhalászat összességében sérti azokat a természetvédelemhez fűződő érdekeket, amelyek a halászathoz kapcsolódnak. Itt arra kell gondolni, hogy gátlástalanul kifogják tilalmi időben, kéméleti területen a halat, és károsítják a fokozottan védett állományt is. Érdekes összehasonlítási kiindulópont, hogy, ha a búza vagy bármely más növény természeténél hibát követnek el, azt általában a következő években ki lehet javítani. A természetes folyóvizekben, tavakon az eredeti állapot kialakításához több évre, némely esetben évtizedre van szükség.

Az orvhalászat társadalomra veszélyessége körében a gazdálkodás ellehetetlenítését szükséges még kiemelni. A halállomány a hasznosítás és a gazdálkodás szempontjából megújuló vagy megújítható biológiai erőforrásnak is tekinthető. A velük való gazdálkodás célja tartós hozamok elérése anélkül, hogy ez az erőforrás jövőbeni létét fenyegetné. A megújítható erőforrások esetében, amikor értéküket megpróbáljuk felbecsülni, nem csupán az aktuális, pénzben kifejezett értéket kell számításba venni, hanem azt is, hogy az adott forrás tönkretétele milyen közvetett károkkal jár (ökoszisztémák diverzitásának csökkenése), vagy a tönkretétel után az újjáteremtés mekkora költségeket okoz (Kóhalmy, 1994). Ebből a meghatározásból is következik, hogy jóval nagyobb az elpusztított hal értéke annál, mint amit például lopásnál a bíróságon figyelembe lehet venni.

A halászati törvény szerint a halászatra jogosult a halállomány és élőhelyének megújulása érdekében köteles a halászati vízterületen az élőhelyre jellemző fajú évenkénti állománypótlás mellett oly módon gazdálkodni, hogy az élőhelynek megfelelő korú és sűrűségű halállomány tartósan fennmaradjon (A halászatról és a horgászatról szóló 1997. évi XLI. törvény (Htv.) 25.§ (1) bekezdés). Az ellenőrizhetetlen és kiszámíthatatlan orvhalászat ezt a gazdálkodást lehetetleníti el.

Az orvhalászokkal szemben fellépni jogosultak

1. A halászati hatóság közigazgatási eljárása

A halászati hatóságnak mint közigazgatási szervnek önálló eljárási jogosultsága van a halászatról szóló törvény alapján orvhalászat vagy orvhalászattal összefüggő cselekmények esetén. A halászati hatóság akkor is lefolytatja a saját eljárását, ha a büntetőügyben eljáró más szerv már kiszabta a saját büntetését, vagy a polgári ügyekben ítélező bíróság kártérítésre kötelező határozatot hozott.

A halászati hatóság halvédelmi bírságot szab ki a jogosulatlanul halászó vagy horgászó, illetve a nem megengedett módon vagy tilalmi időben halászó vagy horgászó személlyel szemben. Halvédelmi bírságot kell kiszabni azzal szemben is, aki halfogásra jogosító okmányok nélkül, vagy a törvényben foglalt tilalmakat és korlátozásokat megszegve, halfogásra alkalmas állapotban lévő eszközzel tartózkodik halászati vízterületen vagy annak partján. A halvédelmi bírság mértéke jogosulatlan horgászat, valamint a fogási napló vezetésének elmulasztása esetén 200 000 forintig, jogosulatlan halászat esetén 500 000 forintig, meg nem engedett módon vagy tilalmi időben való halászat vagy horgászat esetén ugyancsak 500 000 forintig terjedhet.

2. A büntetőbíróságok eljárása és az orvhalászathoz kapcsolódó bűncselekmények

A büntetőjog a legszigorúbb és legsúlyosabb beavatkozás az emberek életébe. A büntetőjog akkor vehető igénybe, ha a büntetőjogon kívüli egyéb eszközök nem elég hatásosak. Éppen ezért a büntetőjog a legvégső esetben a legutolsó eszköz. A büntetőjogi szankció, a büntetés szerepe és rendeltetése a jogi és erkölcsi normák épségének fenntartása, amikor már más jogágak szankciói nem segítenek (30/1992. (V.26) Alkotmánybírósági Határozat).

Bűncselekmény megvalósulásakor a bíróság büntetőügyekben illetékes tanácsai és bírái járnak el. Nincs azonban kifejezetten az orvhalászatra alkotott szabály a büntető törvénykönyvben, de néhány bűncselekmény jellemzően összekapcsolható az orvhalászattal.

Tiltott halfogási eszközzel vagy módon megvalósított állatkínzás

Állatkínzás miatt büntetendő az is, aki a halászatról szóló törvény által tiltott halfogási eszközzel vagy módon halászik (1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről (Btk.) 266/B. § (2)).

A törvény ezért büntetni rendeli az orvhalászatot abban az esetben, ha valaki a halászatról és a horgászatról szóló 1997. évi XLI. törvény által tiltott halfogási eszközzel vagy módon halászik vagy horgászik. A halászat vagy a horgászat nem minősül az állat bántalmazásának, vagy kínzásának, ha az megengedett eszközzel vagy módon történik.

A hal fogásához tilos minden olyan fogási eszköz, illetve mód alkalmazása, amely a halállományt és élőhelyét károsíthatja. Tilos a hal fogásához különösen váltóáramú elektromos eszköz alkalmazása, mérgező vagy kábító hatású anyag, robbanóanyag, szűrőszerszám, illetve bűvárszigony vagy más, halfogásra alkalmas bűváreszköz használata, valamint gereblyező horgászati, illetőleg hurokvető halászati módszer alkalmazása. Folyóvízen tilos az olyan halfogóeszköz vagy -készülék, továbbá olyan fogási mód alkalmazása, amely átlagos vízállás esetén a folyó, illetve a holtág, mellékág medrének felénél többet keresztirányban folyamatosan elzár (Htv. 23.§ (1-3) bekezdés).

A büntetőjogi felelősség szempontjából annak van jelentősége, hogy egy adott halfogási eszköz vagy mód alkalmas-e a halállomány, illetve élőhelyének károsítására. Amennyiben igen, akkor az ilyen eszköz, mód használata az állatkínzás bűncselekményét megvalósítja. A hal – egyébként jelen ügyben be is következett – tényleges károsodása nem tényállási elem. Az adott bűncselekmény a károsodás veszélyének (a veszélyhelyzetnek) létrehozását, és nem a bekövetkezését rendeli büntetni.

Lopás

Aki idegen dolgot mástól azért vesz el, hogy azt jogtalanul eltulajdonítsa, lopást követ el. A hal is dolognak minősül a lopás szempontjából. A Polgári Törvénykönyv alapján (1959. évi IV. törvény) a folyóvizekben és a természetes tavakban élő halak, valamint más hasznos víziállatok – ha a törvény eltérően nem rendelkezik – az állam tulajdonában vannak. A halászati jog gyakorlására jogosult által kifogott hal és más hasznos víziállat tulajdonjogát főszabály szerint a halászati jog gyakorlására jogosult szerzi meg. A nem jogosult által kifogott hal is a halászati jog gyakorlására jogosult tulajdonába kerül, hacsak a törvény eltérően nem rendelkezik. Ezekből a rendelkezésekből az is következik, hogy az orvhalászat révén megvalósuló lopás sértette a halászatra jogosult, és nem az állam (Legfelsőbb Bíróság 2/2005.számú Büntető Jogegységi Határozat).

A tulaj az idegen ingó dolgot jogtalan eltulajdonítás céljából veszi el. A lopás ezért célzatos bűncselekmény, amit a törvény az „azért vesz el” fordulattal fejez ki. Ebből következően lopni gondatlanul nem lehet, csak egyenes szándékkal.

A lopás minősítése, ami meghatározza a kiszabható enyhébb vagy súlyosabb büntetés mértékét is, elsősorban az eltulajdonítás végett elvett dolog értékének függvénye, másrészt az elkövetés módjai, körülményei kerülnek értékelésre.

Ha a dolog nem haladja meg a 20.000,- Ft-ot, a cselekmény nem bűncselekmény, hanem szabálysértés. Abban az esetben, ha a szabálysértési értékre elkövetett lopást bünszövetségben, vagy üzletszerűen követik el, az már bűncselekménynek minősül (Btk. 316. §). Ha valaki az orvhalászatai révén rendszeres haszonszerzésre törekszik, az az üzletszerűség miatt bűncselekményért felel akkor is, ha alkalmanként a szabálysértési értékhatárt nem haladja meg az általa elvitt hal értéke. Ehhez szükséges lenne egy egységes szabálysértési nyilvántartási rendszerre is, hiszen így lehetne azt megállapítani, hogy az elkövetőnek volt e hasonló ügye az ország más önkormányzatához tartozó területein.

Ha az elkövető egységes elhatározással ugyanazon jogosult sérelmére rövid időközökben többször követ el lopást, akkor nem valósul meg több bűncselekmény, hanem az ún. folytatólágosság törvényi egysége jön létre. A folytatólágosságnál az elkövetési értékek összeadódnak és az összeadott érték alapján kell a bűncselekményt minősíteni.

A lopás megvalósulása szempontjából annak nincs jelentősége, hogy az orvhalászat robbanóanyaggal, horgászbottal, hálóval vagy egyéb módon halászott. Az orvhalászat véghezvitelének módja a lopás bűncselekményének megvalósulása szempontjából közömbös. Ez azt jelenti, hogy a hal eltulajdonítása miatt az elkövető a lopás miatt felel. Ha tiltott eszközzel vagy módon halászott, a lopás mellett az állatkínzás megállapítható. Abban az esetben, ha robbanóanyaggal halászott, akkor a lopás mellett a robbanóanyaggal, robbantószerrel visszaélés állapítható meg.

Orgazdaság

Az orgazdaság járulékos bűncselekmény, ami azt jelenti, hogy az orgazda más bűncselekményekből származó dolgokra követi el a magatartását. A Btk. 326. § (1) bekezdése szerint: Aki csempészetből, lopásból, sikkasztásból, csalásból, hűtlen kezelésből, rablásból, kifosztásból, zsarolásból, jogtalan elsajátításból vagy orgazdaságból származó dolgot vagyoni haszon végett megszerez, elrejt vagy elidegenítésében közreműködik, orgazdaságot követ el.

Orgazdaságnak minősül annak a cselekménye, aki az orvhalászok által kifogott és ellopott halat felvásárolja. Az orgazdaság is csak szándékosan és célzatosan valósulhat meg. Az orgazdának tudnia kell, hogy amit megszerez, az bűncselekményből, pl. lopásból származik, amire adott esetben a külső körülményekből lehet következtetést levonni. Ilyen körülmény, ha az értékesítés jóval a reális érték alatt történt, arra számla nélkül került sor, vagy a hal szállításának a szabályait nem tartották be.

Pénzmosás

Az illegális halászatból származó jövedelem olyan mértéket is elérhet a szervezett bűnözői csoportok révén, hogy az elkövetők kénytelenek az ebből származó jövedelmüket kifelhériteni. Ez azt jelenti, hogy a pénzmosó visszajuttatja a bűncselekménnyel szerzett javakat a legális gazdaságba, és ezzel igyekszik elkerülni azt, hogy felkeltse a nyomozhatóság vagy az adóhatóságok figyelmét. Azáltal, hogy az orvhalászatból származó illegális jövedelem bekerül a látszólag szabályosan működő vállalkozásba, sokszor leküzdhetetlen konkurenciát jelent a legális gazdaságban tevékenykedők számára. Olyan „vállalkozók” jutnak versenyelőnyhöz az üzleti életben, akik a tőkéjük egy részét bűncselekményből szerezték (Gál, 2007).

Könnnyű beegondolni, hogy két étterem vagy húsbolt közül nagy valószínűséggel az fog kedvezőbb áron halételeket vagy halat kínálni, amelyik a piaci ár töredékéért orvhalásztól szerzi be az alapanyagot. Pénzmosást követ el az is, aki más által elkövetett, szabadságvesztéssel büntetendő cselekményből származó dolog ezen eredetének leplezése céljából a dolgot átalakítja vagy átruházza, gazdasági tevékenység gyakorlása során felhasználja. Gazdasági tevékenység lehet az étterem működtetése is. Abban az esetben, ha ennek keretében a hal az eredet leplezésének céljából felhasználására kerül, véleményem szerint a pénzmosás is megállapítható lehet (Btk. 303. §).

Visszaélés robbanóanyaggal vagy robbantószerrel

Ezt a bűncselekményt az követi el, aki robbanóanyagot, robbantószerrel vagy ezek felhasználására szolgáló készüléket engedély nélkül készít, megszerz, tart vagy a tartásukra nem jogosult személynek átad (Btk. 263. § (1) bekezdés). A visszaélés robbanóanyaggal vagy robbantószerrel elnevezésű bűncselekmény elkövetője lehet olyan személy is, aki ezek tartására engedéllyel egyáltalán nem rendelkezik, de elkövetheti engedéllyel bíró is, ha az engedélye kereteit túllépi. Ezen bűncselekmény miatt büntethető az orvhalász, aki az engedély nélküli halászt robbanóanyag felhasználásával valósítja meg.

Természetkárosítás

A természetvédelmi törvény alapján meghatározott tevékenységek, illetőleg mulasztások után természetvédelmi bírságot kell fizetni. Ilyen a természet védelmét szolgáló jogszabály vagy egyedi határozat előírásainak a megsértése, védett természeti érték jogellenes veszélyeztetése, károsítása, elpusztítása, védett élő szervezet jelentős mértékű megzavarása, stb. A természetvédelmi bírság azonban nem mentesít a büntetőjogi vagy a polgári jogi természetű kártérítési kötelezettség alól.

A védett halállomány elpusztításával vagy károsításával az orvhalász a természetkárosítás bűncselekményét követheti el. A károsítás jelenti mindazokat a cselekményeket, amelyek során az adott élő szervezet egyede nem pusztul el, de jelentős sérelmeket szenved. Elpusztítás alatt a védett érték megsemmisítése értendő.

A védett állatok egyedeinél a természetkárosítás csak akkor igényel büntetőjogi fenyegetettséget, ha a védett állatok pénzben kifejezett értékének együttes összege eléri a fokozottan védett élő szervezet egyedeire megállapított legalacsonyabb értéket. Ez a legalacsonyabb érték fokozottan védett állatoknál 100.000,- forint. A 13/2001. (V. 9.) KöM rendelet 1., illetve 2. számú melléklete tartalmazza a védett és a fokozottan védett növény- és állatfajokat, valamint egyedeik pénzben kifejezett értékét. Fokozottan védett halfaj elpusztítása esetén már egyetlen egyed pusztulása is bűncselekményt valósít meg.

Ha a védett halfajnak a 100.000, Ft-ot meghaladó értékű elpusztítása jogtalan eltulajdonítás céljából történik, az elkövetési érték szerint minősülő lopás bűncselekményét és a természetkárosítás vétségét együtt kell megállapítani. A két szóban forgó bűncselekménynél a védett érték, az ún. jogi tárgy teljesen különböző. A vagyoni elleni cselekményt megvalósító elkövetők megbüntetésénél a cél a tulajdon vagy a személyek

javainak védelme. A természetkárosítás vétségénél a természet védelme a cél, amelynek részét képezik azok a halfajok, melyek védelme a kipusztulás veszélye miatt fokozottan indokolt.

A természetvédelmi szabálysértés valósul meg, ha halászat során a védett hal kifogásával, elpusztításával az elkövetési érték a bűncselekményi értékhatárt nem éri el (A szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. Törvény 147. § (1) bekezdés).

Gondolatok és javaslatok az orvhalászat büntetőjogi szabályozására

Az orvhalászat kitűnő üzletnek bizonyul, hiszen a hal iránt igen nagy a kereslet, és a cselekmény felderítése is nehézkes. Nem fogadható el az az érvelés, hogy a jogosulatlan horgászathoz és halászathoz kapcsolódó kérdések jogi rendezettségére megfelelő, hogy az orvhalászatot a hatályos jogszabályok megfelelően büntetik. Az kétségtelen, hogy ha az orvhalász a jogosulatlan halászat mellett valamilyen szabálysértést vagy bűncselekményt is elkövet (például lopást), az maga után vonja a jogszabályban előírt büntetést. Ez az érvelés azonban nem helyes, mert ha a tettes jogosulatlanul halászik, és ugyanakkor a hal ellopása vagy állatkínzás miatt felelősségre vonják, akkor a tettes cselekményének elbírálásakor legfeljebb pénzbírással sújtható közigazgatási szankció kerül az egyéb cselekmények között a büntetés kiszabásánál mérlegelésre.

Az orvhalászat önmagában hordozza a sérelmek előidézésének a lehetőségét, és nem csak akkor, ha az orvhalással szemben bizonyítható a vagyon elleni bűncselekmény elkövetése, pl. a lopás.

A halállomány büntetőjogi védelmére nagyobb figyelmet kellene fordítani. Különböző természet- és állatvédelmi jogszabályok vannak, azonban nincs az orvhalászat elleni jogi küzdelemnek olyan önálló speciális büntetőtörvényi tényállása, amelynek alapján megfelelő következetességgel el lehetne jární. Az orvhalászok által kifejtett cselekmény súlya indokoltá tenné, hogy a jogalkotó önálló bűncselekményi tényállást alkosson az orvhalászatról.

Az orvhalászatban kifejezésre jutó egyes cselekményrészeknek a cselekmény összességétől elszakított önálló szemlélete nem vezethet megfelelő eredményre (Zoltán, 1995).

A vagyon elleni bűncselekmények és az állatkínzás körében történő elbírálás miatt az elkövetők sokszor kibújhatnak a felelősség alól, mert a törvény nincs figyelemmel az orvhalászat sajátosságaira. A sikeres orvhalászat nagyobb súlyú büntetést érdemel, mint a hal ellopása.

A jogosulatlanul halászó személy cselekményét, tehát az orvhalászatot a maga önállóságában kell minősíteni, és szankciókat kell rá megállapítani függetlenül attól, hogy ezen túlmenően valamilyen más, ugyancsak büntetendő magatartás is megvalósult-e.

Lopás akkor állapítható meg, ha az orvhalász tevékenysége sikerrel járt, és a kifogott halat eltulajdonította. Elfogadhatatlan az olyan álláspont, amely szerint ha az orvhalász nem fog és nem vesz birtokba semmilyen halat, akkor tevékenységét szankcionálatlanul kell hagyni, mert nem valósult meg a lopás. Az orvhalászt mint orvhalászatot kell büntetni. Ha pedig az orvhalász a kifogott halat elveszi, ezt mint lopást kell elbírálni, és az orvhalászt a hal elvitelével okozott kár megtérítésére is kötelezni kell.

A legfontosabb az lenne, ha felismerné a jogalkotó is azt, hogy egy olyan súlyosan társadalomra veszélyes tevékenységről van szó, amit más büntetőjogi tényállások keretein belül nem lehet hatékonyan elbírálni. Egy új büntetőtörvényi tényállással elindítható lenne egy olyan folyamat, amely véget vetne annak a történelmi hagyományokon nyugvó állapotnak, amely szerint a társadalom nagy része még napjainkban is bocsánatos bűnnek tartja az orvhalászatot, hasonlóan az orvvadászathoz. Ehhez egy át gondolt és a probléma súlyát helyén kezelő ismeretterjesztő-kampánynak kellene kapcsolódnia.

Hiába foglalja össze bárki is a javaslatait például az orvhalászat leleplezésének javítására, ha „lebukás” esetén is legfeljebb egy pénzbírság a tétje a cselekménynek.

Alapvetően egyetértek azokkal a kriminológiai álláspontokkal, amelyek azt hangoztatják, hogy nem a büntetések súlyosságát kell növelni, hanem a leleplezés valószínűségét, és a büntetés szükségszerűségét kell fokozni annak érdekében, hogy az kellő visszatartó erőt képviseljen. Jelenleg azonban a kiszabható súlyos büntetés lehetősége nélkül ez a megállapítás az orvhalászatra nem igaz, és nincs kellő visszatartó ereje a kiszabható bírságnak.

Az orvhalászat a legrégebbi időktől fogva létezett, és valószínűleg valamilyen mértékben mindig is létezni fog a bűnözés egyéb formáihoz hasonlóan. Rajtunk is múlik azonban, hogy ennek mértéke esetleg elfogadható kereteken belül marad-e, vagy nagysága magát a halállomány mértékét is veszélyeztetni fogja-e.

Irodalom

- Bakóczy A., Sárkány I. 2001. Erőszak a bűnözésben. *BM Kiadó*, Budapest
- Elek B. 2009. Orvvadászok nyomában. Elemzések és történetek a tárgyalóteremből. *MHK Kiadó*, Budapest
- Pusztai L. 1988. Kriminálprognosztika. *Belügyi Szemle* 10. 3-15.
- Irk F. 1994. A társadalmi-politikai változások és a bűnözés struktúrája, dinamikája. *Rendészeti Szemle* 6. 3-10.
- Petánovics K. 1987. Vállus egy summás falu néprajza. *Akadémia Kiadó*, Budapest. 259-262.
- Kóhalmi T. (szerk.) 1994. Vadászati enciklopédia. *Mezőgazda Kiadó*, Budapest
- Gál I. 2007. Gazdasági büntetőjog közgazdászoknak. *Akadémiai Kiadó*, Budapest
- Zoltán Ö. 1995. Az orvvadászatról és büntetéséről. *Magyar Jog*, 1995. október 607-613.